

ЧИННИКИ ДОСЯГНЕННЯ ІНДИВІДОМ УСПІХУ КРІЗЬ ПРИЗМУ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ПОЛОЖЕНЬ ТЕОРІЇ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ КАПІТАЛІВ (НА ОСНОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ З ВИКОРИСТАННЯМ БІОГРАФІЧНОГО МЕТОДУ)

Анотація.

Робота має на меті перевірити концептуальний підхід теорії капіталів до їх інтерпретації успіху та визначити фактори досягнення індивідом успіху крізь призму концептуальних положень теорії нематеріальних капіталів. Проведено дослідження біографій дев'яťох відомих поп-виконавців, яких було відібрано на основі їх місць у чартах та рейтингах, описано основні спільні фактори досягнення ними соціального успіху

Ключові слова: нематеріальні капітали, феномен успіху, чинники досягнення успіху.

Abstract.

The aim of the work is to test the conceptual approach of the theory of capital to their interpretation of success and to determine the factors of individual success through the prism of the conceptual provisions of the theory of intangible capital. A study of the biographies of nine famous pop singers, who were selected on the basis of their places in the charts and ratings, describes the main common factors for their social success

Keywords: intangible capital, the phenomenon of success, the factors of success.

Поняття «успіху» носить комплексний характер і за своєю суттю є міждисциплінарним. Його вивченню присвячена значна кількість робіт з психології, філософії, соціології, педагогіки, управлінської діяльності. Категорія «успіху» в соціології характеризує суспільне буття соціального суб'єкта, описує й структурує життєвий простір, а також є показником ефективності соціальної системи в цілому.

Поняття «успіху» є досить широким та неоднозначним, загалом, під «життєвим успіхом» ми розуміємо те, чого індивід загалом досяг у житті, однак, завдяки власним умінням, навичкам, тощо і є таким, що не обов'язково повинен відповідати соціально прийнятним нормам.

Соціальний же успіх – це досягнення індивіда в певній сфері, діяльності, що обов'язково повинно визнатися як позитивне та успішне іншими членами соціуму. Його маркерами зазвичай слугують: професійний статус, наявність якісної (престижної) освіти, число соціальних інтеракцій, їх рівень впливу на соціальне оточення індивіда та соціум загалом, матеріальне становище та дохід [1].

Виходячи з такої дихотомії та поділу успіху на два різні види відпадає величезна кількість запитань та плутанини у інтерпретації даного поняття у подальших дослідженнях.

Як у вітчизняній, так і західній соціологічних традиціях підхід до феномену «успіху» має низку спільних рис: залежність від соціуму, у якому перебуває індивід; доступ до нематеріальних ресурсів; можливість розуміння «механізмів успіху», наявність певного нематеріального капіталу в процесі соціалізації, тощо.

Більшість з цих рис можна вважати такими, що пояснюються за допомогою теорії нематеріальних капіталів. Саме тому ціллю дослідження є емпірично перевірити, чи справді індивіди, що досягли певного успіху наділені усіма вищеперерахованими критеріями, а також визначити, якими є фактори досягнення індивідом успіху крізь призму концептуальних положень теорії нематеріальних капіталів.

Для проведення дослідження було обрано біографічний метод. Його доречно використовувати, оскільки він дає змогу врахувати взаємопов'язаність життєвого шляху індивіда з соціальними інститутами та тенденціями

«Біографічний метод дозволяє представити переживання і поведінку однієї особи, однієї групи або однієї організації в тій формі, в якій ця особа, група або організація інтерпретують ці переживання і поведінку. До матеріалів життєвої історії можуть належати будь-які записи або документи, які проливають світло на суб'єктивну поведінку індивідів і груп. При цьому життєвий шлях, як індивідуалізована соціальна реальність, може розглядатися і інтерпретуватися з позицій декількох методологічних підходів» [2].

Загалом же, у даному дослідженні метою було перевірити концептуальний підхід теорії капіталів до їх інтерпретації успіху, визначити фактори досягнення індивідом успіху крізь призму концептуальних положень теорії нематеріальних капіталів.

Для дослідження вирішено було звузити поняття «успіху» до поняття «соціального успіху», оскільки, по-перше, це дає змогу говорити про більш об'єктивні та вимірювальні показники досягнення успіху, а, по-друге, так як цей вид успіху повинен бути визнаний у суспільстві, то й індивідів, чії біографії буде проаналізовано, відбирати значно легше, а результат такого відбору можна обґрунтувати тим, що відбір здійснювався за допомогою конкретних індикаторів.

Попри те, що спочатку більш релевантним та ширшим полем для досліджень здавалась стратегія обрання індивідів із різних соціальних сфер, щоб подивитися, чи відрізняються категорії та фактори, які могли вплинути на досягнення успіху у цих суспільних сферах, було обрано індивідів, що належать до однієї сфери діяльності, оскільки це не призведе до методологічних помилок під час аналізу.

Цією сферою стала сфера шоу-бізнесу. Адже, по-перше, вона є елементом масової культури, що задовольняє споживчі потреби індивідів, що проживають у певному суспільстві, а тому і визнання у даній сфері є показником досягнення вагомого соціального успіху. По-друге, про медійних особистостей у Інтернет-просторі можна знайти велику кількість інформації у відкритих джерелах щодо їх життєвого шляху, а отже провести більш ґрунтовний аналіз.

Для дослідження було відібрано дев'яток поп-виконавців на основі їх місць у чартах та рейтингах. Відбір було здійснено за такою методикою: серед десятих рейтингів, опублікованих популярними виданнями за 15 років (з 2005 по 2015 роки) вираховували топ-виконавців, що у займали найвищі місця, шляхом розрахунку середнього арифметичного їх місця в цих рейтингах за кожен із 3 періодів по 5 років і отримали такі результати:

2000-2005 роки: Емінім, Брітні Спірс, Бейонсе

2005-2010 роки: Ріана, Мадонна та Кеті Перрі.

2010-2015 роки: Майли Сайрус, Джастин Тімберлейк, Леді Гага

Дослідницьким завданням було виявити наявність між індивідами, які досягли соціальної популярності, спільних видів засадничих ресурсів (в тому числі – нематеріальних капіталів).

Основними гіпотезами дослідження були:

1. Соціальний рівень та статус оточення, у якому індивід провів свою первинну соціалізацію, позитивно корелює із його шансами стати соціально успішним (тобто, чим вищий статус та рівень соціальної успішності оточення індивіда, тим більша вірогідність, що він досягне соціального успіху).

2. Випадковість є одним із основних факторів, що впливають на досягнення успіху

3. Індивідуальні характеристики, такі як: схильність до того чи іншого роду діяльності, обдарованість, талант, тощо відіграють вирішальну роль у досягненні соціального успіху.

4. Основні фактори досягнення успіху не змінюватимуться в залежності від аналізованого періоду.

Для дослідження кожного із об'єктів було обрано такі матеріали: сторінку у «Вікіпедії», 2 біографії на невеликих сайтах, що присвячені життєвому шляху даного індивіда, по одній статті із великих Українського та Американського інтернет-видань та інтерв'ю з музикантом.

Оскільки біографічний метод є якісним і не передбачає складної категоріальної схеми та кодифікатора до початку аналізу, процес створення категорій та віднесення того чи іншого явища до кожної зі сфер відбувався наступним чином, за процедурою, описаною у своїй праці Щютцом. Щютц описував дану процедуру для аналізу нарративних інтерв'ю, проте вона є релевантною і для аналізу тексту біографій. Щютц поділяв процедуру аналізу даних нарративного біографічного інтерв'ю на шість етапів [3].

Так, на першому етапі було зібрано тексти з усіх джерел в один документ по кожному із об'єктів дослідження та відредаговано наступним чином: видалено фрагменти, що здавалися сумнівними (або суперечили один одному - їх достовірність перевірити було неможливо, однак вони могли вплинути на результат дослідження) або повторювалися, розставлено усе в хронологічній послідовності та відкинуто зайві елементи.

Надалі, так як метою дослідження було визначити фактори впливу на формування «соціального успіху» представників поп-культури крізь призму концептуальних положень теорії нематеріальних капіталів, було виділено окремі етапи біографії індивідів: а саме: етап первинної соціалізації (дитинство), початок шляху до досягнення успіху та, власне, життя після досягнення «соціального успіху» (період, коли індивід його досягнув, утримував і примножував) та здійснено їх опис.

На наступному етапі необхідно було відділити специфіки певних етапів життя від певних категорій аналізу. Так, наприклад, відвідування школи є етапом дитинства кожного індивіда, а от відвідування музичної школи, гуртків, додаткових занять, пов'язаних із сферою діяльності, у якій в результаті індивід здобув успіх – ні.

Після даного етапу в ході аналізу було виділено фактори, що здійснили вплив на досягнення успіху співачок. (таблиця 1). Деякі із них були присутні не в усіх об'єктах спостереження, проте, я виділила їх усі для більш зручного порівняння життєвих шляхів індивідів на наступних етапах процедури дослідження.

Таблиця 1. Операціональна схема аналізу біографій

Етап життєвого шляху	Фактори
Первинна соціалізація	Високий соціальний статус батьківської родини
	Задіяність у сфері, де було досягнуто успіху
	Наявність здібностей у сфері, де було досягнуто успіху
	Підтримка та розвиток близьким оточення таланту співачки
	Задіяність близького оточення у сфері, де було досягнуто успіху
Шлях до досягнення успіху	Соціальні знайомства (зв'язки)
	Зміна соціального оточення
	Значна кількість прикладених власних зусиль
	Підтримка близького оточення
	Щасливий випадок
	Доступність соціальних ліфтів мобільності
	Переїзд до більшого міста
Досягнення успіху	Зміна соціального оточення
	Скандали
	Розширення власного соціального капіталу
	Зміна формату творчості

Надалі, вже порівнюючи біографії, я виділяла та звертала увагу здебільшого на ті моменти, що у всіх варіантах біографії кожного із об'єктів дослідження були спільними.

Так, найбільше мене цікавило, де та за яких умов проходило дитинство та соціалізація об'єкта. В результаті отримано було такі результати:

Період 2000-2005

Батьки Емінема були музикантами, що свідчить про наявність у нього культурних кодів від батьків до розуміння музики. Єдиний із усіх проаналізованих індивідів стикався із постійним булінгом та неприйняттям з боку суспільних груп.

Сім'я мала низький рівень доходу, що свідчить про неважливість впливу матеріального стану досягнення індивідом успіху у своїй сфері. Отримував підтримку близького оточення та з підліткового віку почав займатися музикою

Відсутність успіху серед близького оточення не впливала на досягнення індивідом успіху, однак вплинула участь у музичному змаганні, де його помітили.

Бейонсе також проходила первину соціалізацію серед індивідів, пов'язаних із музичною сферою та з самого дитинства її талант помітили та розвивали за допомогою різноманітних гуртків. З чого можна

зробити висновок про те, що підтримка та розвиток талантів у дитячому віці сприяє досягненню успіху у майбутньому.

Також важливим фактором для досягнення співачкою успіху послужив щасливий випадок та розширення соціального капіталу за рахунок нових знайомств.

Брітні Спірс – єдина із проаналізованих особистостей, хто проходив соціалізацію не у сім'ї музикантів. Проте, в неї також наявна категорія «талант» та «підтримка близького оточення», що свідчить про високий рівень важливості цих двох пунктів.

Матеріальний статус родини позитивно вплинув на можливість досягти успіху, оскільки співачка відвідувала гуртки з самого дитинства. Також досить великий вплив мали власні зусилля для досягнення успіху.

Також важливу роль відіграли знайомства та соціальний капітал, набутий за допомогою статусу батьків та щасливого випадку.

Отже, для цього періоду найважливішими факторами впливу були такі:

- наявність таланту;
- розвиток творчих здібностей;
- власна наполегливість;
- перемога у конкурсах та щасливий випадок.

Період 2005-2010 років

Мати Мадонни мала відношення до музики, а тому можна говорити про те, що з дитинства вона надавала дитині символічний та соціальний капітал, що в результаті могли впливати на досягнення нею соціального успіху. До того ж її сім'я належала до середнього класу, а тому можна говорити про те, що стартові умови були досить непоганими. До того ж вона мала з дитинства музичний талант, що також відіграло чималу роль у досягненні нею соціального успіху. Також, розвиток творчості припав на період, коли для суспільства була найбільш очікуваною та потрібною «бунтарська» модель поведінки, яка була популярною серед молоді та підлітків, що і складала приблизно половину її аудиторії.

Соціальне оточення співачки безпосередньо перед набуттям популярності не відповідало критеріям соціально успішних індивідів, однак не вплинуло на результат.

Щодо Ріани, то її стартовий капітал був меншим, ніж у Мадонни, однак спільним в них обох є те, що ще у юному віці вони кардинально змінюють своє оточення та переїжджають задля знаходження нових ресурсів та можливостей для здійснення мрії. Отже, на мою думку, не останню роль у набутті соціального успіху відіграють зусилля, які прикладає індивід для його отримання. Також, в обох цих випадках можна прослідкувати, що вони докладають зусиль для отримання соціального успіху по сценарію: переїзд у молодому віці до іншого міста, та намагаються «здійснити свою мрію».

У випадку Ріани також велику роль відіграли її навички та обдарованість у вокальній сфері.

У жодній із трьох проаналізованих мною життєвих історій не відігравали великої ролі соціальні зв'язки та знайомства.

Щодо Кеті Перрі, то її дитинство та період первинної соціалізації також були тісно пов'язані із професією, у якій вона згодом здобула соціальний успіх. В дитинстві вона співала у церковному хорі, де її і помітив вокаліст рок-групи та запропонував розвивати навички вокалу, що і стало поштовхом до початку музичної кар'єри виконавиці

Отже, за результатами дослідження періоду 2005-2010 можна зробити такі висновки:

1. Місце первинної соціалізації та близьке соціальне оточення впливають на можливість індивіда у майбутньому досягти соціального успіху.
2. Схильність до того чи іншого виду соціальної діяльності та бажання і практичні дії у напрямку досягнення своєї мети є одними з найбільш вагомих складових досягнення соціального успіху.
3. Також вагому роль відіграють моделі поведінки, що задовольняють потреби суспільства на той час.
4. Соціальне оточення не відіграє ніякої ролі при досягненні індивідом успіху.

Період 2010-2015 років

Батько Леді Гаги мав досвід у музичній сфері, а тому можна говорити про передачу соціального та культурного капіталів в межах родини. Певні механізми та моделі поведінки дають змогу досягти соціального успіху. Також важливим фактором виявилася підтримка оточення, де соціалізувалася співачка, її захоплені та талантів. Як і у попередніх дослідженнях, у індивіда з самого дитинства наявний талант до музики.

Також в її біографії присутній «щасливий випадок» та знайомство із референтною групою музичних виконавців, що нашоухнули її на «бунтарську» модель поведінки, яка, як і у випадку з представницями минулого періоду, виявилася дієвою та цікавою для публіки. Однак, найбільшого рівня популярності набирає із підвищенням рівня епатажної поведінки.

Те ж саме можна сказати і про Майлі Сайрус, що своєю «бунтарською» моделлю поведінки та епатажною зміною свого образу та фрейму в очах аудиторії набрала більшої популярності, ніж мала до того.

Процес же її первинної соціалізації також пройшов у родині, члени якої були пов'язані із музичним мистецтвом. Такі категорії як наполегливість та «щасливий випадок» відіграли важливу роль у досягненні успіху. З підліткового віку співачка знаходилася в оточенні успішних індивідів, знайомства з якими допомагали досягати успіху швидше. Поєднання різних видів творчої діяльності також дало змогу пришвидшити процес досягнення успіху.

Джастін Тімберлейк також виховувався в родині, пов'язаній із музичною сферою, а тому розвиток його таланту підтримували та заохочували. Завдяки щасливому випадку та власному таланту і зусиллям став учасником телешоу, що допомогло йому досягти успіху та стати відомим серед широких мас населення.

Отже, для 2010-2015рр. характерні такі фактори:

- талант;
- походження з родини, де хоч один з батьків має нематеріальний капітал, пов'язаний із музичною сферою;
- підтримка розвитку здібностей у сфері досягнення успіху;
- щасливий випадок;
- рівень докладених зусиль;
- матеріальний статус та успішні знайомства відіграють неважливу роль у процесі досягнення успіху, проте з'являється така категорія, як прихід у музичну сферу із інших сфер, що говорить про певні зміни у культурній сфері та соціальних капіталах індивідів.

Висновки

У соціології цікавість серед науковців викликають «життєвий» та «соціальний» успіхи. Після опису відмінностей в концептуальних підходах до інтерпретацій двох видів успіху, загалом можна сказати, що «життєвий успіх» визначається в свідомості особистості у вигляді смислових конструкцій, зв'язків. «Соціальний же успіх» - є продуктом симбіозу особистих досягнень індивіда та схвалення цих досягнень суспільством.

Отримані ж в ході дослідження результати свідчать про те, що теорію нематеріальних капіталів можна вважати релевантною для дослідження концепту успіху. Крім того було виокремлено основні фактори, що вплинули на досягнення індивідами успіху у музичній сфері:

- наявність творчих здібностей до сфери досягнення соціального успіху;
- високий рівень усвідомлення та відчуття кодів та символів, що програмуються в нашій свідомості за допомогою нематеріальних капіталів;
- соціалізація в родині, де хоч один із членів пов'язаний із музичною сферою;
- епатажна, нестереотипна поведінка, руйнування власного спокійного образу на «бунтарський» в роки після 2005-го;
- участь у шоу-талантів та музичних конкурсах;
- щасливий випадок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гудзенко О.З. Характерные черты социального успеха: теоретический аспект /Гудзенко О.З; Психология и социология / Современные технологии социологических опросов – 2015. [Электронный ресурс] – режим доступа: http://www.rusnauka.com/24_SVMN_2008/Psihologia/27147.doc.htm
2. Єжов О.М. Парадигма життєвого шляху в зарубіжній соціології / Єжов О.М. – Журнал соціології та соціальної антропології. 2007. Т. VIII. № 3.
3. Лісовська-Мускеєва Н., Сидоров М. Пізнавальний потенціал біографічного методу / Лісовська-Мускеєва Н., Сидоров М. – Соціологічні студії, 2013 – 7с.

Молчанова Марина Сергіївна, студентка магістратури другого року навчання факультету соціології ОП «Соціологія», КНУ ім. Тараса Шевченка

Науковий керівник: Мороз Євгенія Олегівна, кандидатка соціологічних наук, доцентка кафедри теорії та історії соціології

Molchanova Marina Sergeevna, 2nd year of master's degree at the Faculty of Sociology

Scientific adviser: Moroz Yevheniia Olehivna, Candidate of Sociological Sciences, Associate Professor